

наданих кредитів. У важкому фінансовому стані постійно перебуває значна кількість діючих нині банківських установ, до того ж тенденції до поліпшення ситуації не помітно. Застосування на практиці викладених заходів посилять роль забезпечення, як важливого фактору повернення кредиту та дозволить захищати майнові інтереси банку при можливому порушенні позичальником прийнятих на себе зобов'язань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Українського кредитно-банківського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kbs.org.ua>
2. Офіційний сайт рейтингово агентства Fitch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fitchratings.ru>
3. Положення Національного банку України «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затверджене Постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00>.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.

5. Прийдун Л. М. Управління кредитним ризиком як основа забезпечення ефективності банківської діяльності // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 2 (12). – С. 307 – 312.
6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
7. Слобода Л. Я. Оцінка ефективності регулювання кредитних ризиків банку за витратним підходом // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 22. – С. 79 – 84.
8. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283с.
9. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великованенко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.
10. Слобода Л. Я. Поліпшення оцінки застави при кредитуванні як метод протидії виникненню проблемних іпотечних кредитів банку // Вісник Університету банківської справи Національного банку України: Зб. наук. праць. – 2012. – № 2 (14). – С. 230 – 234.

Анотація. В роботі зображена класическая структура управління індивідуальним кредитним ризиком і розроблені заходи, способуючі удолженню данного процесу.

Ключевые слова: кредитование, риск, минимизация, обеспечение, кредитоспособность, банки, кредиторы, заемщики.

Summary. The article is devoted to analysis of the modern practice organization of bank's individual credit risk management and the development of recommendations for improvement it.

Keywords: lending, risk, minimization, mortgage, credit, banks, lenders, borrowers.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.

УДК 339.72 (477:476)

ПЛАТІЖНІ БАЛАНСИ В УКРАЇНІ І БІЛОРУСІ: РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІВНЮВАННЯ

Журавльов О.В., к.е.н., доцент (ХНУ ім.В.Н.Каразіна)

В статті розглянуті основні тенденції флуктуації платіжних балансів в Україні і Білорусі. Визначені причини диспропорцій статей платіжних балансів країн. Запропоновані шляхи вирівнювання платіжного балансу з урахуванням характеру національних економік в Україні і Білорусі.

Ключові слова: платіжний баланс, макроекономічна рівновага, дефіцит, валютний курс, залежність від зовнішніх чинників.

Актуальність теми. Перебування України і Білорусі в різних інтеграційних угрупованнях ставить перед двостороннім співробітництвом нові задачі, які потребують постійного науковообґрунтованого аналізу. Однак,

незважаючи на різну інтеграційну спрямованість країн вдалося досягти історичного максимуму в двосторонньому товарообігу в майже 7 млрд. дол. США в 2012 р.

Разом з тим, постійні різкі коливання платіжного балансу України та Білорусі заклали певну загрозливу тенденцію. Ці дисбаланси багато в чому визначаються зовнішніми факторами та потребують нових підходів до їх регулювання, а проблематика визначення впливу макроекономічних чинників на формування платіжного балансу в умовах фінансової нестабільності суттєво актуалізується.

Аналіз останніх публікацій з теми. Проблемам зовнішньоекономічних зв'язків України та вивченням ролі платіжного балансу в системі світогосподарських зв'язків України та регулювання його рівноваги присвячені численні праці українських вчених, серед яких варто виділити таких авторів: Т. Алексеєву, О. Анісімову, А. Барсеяна, С. Боринця, І. Бураковського, В. Будкіна, О. Василика, С. Гасіма, В. Гейця, В. Гондюла, О. Довгаль, В. Засадко, С. Корнієнко, Ю. Козака, В. Левківського, І. Пузанова, О. Рогача, В. Сідорова, С. Слишову, А. Філіпенка, М. Флейчук, В. Шевчука, С. Якубовського та ін.

Окрім питання функціонування та регулювання платіжного балансу Білорусі

вивчаються в роботах білоруських економістів В. Асановича, М. Бурдики, О. Господарця, М. Кравцова, Є. Кухаревича, М. Мясниковича, М. Шимова та ін.

Разом з тим, розв'язання дослідницьких проблем щодо формування та регулювання платіжного балансу в Україні і Білорусі у системі факторів макроекономічної рівноваги й досі залишаються невирішеними.

Мета статті. Метою даної роботи є визначення основних напрямів регулювання платіжних балансів в Україні і Білорусі в умовах посткризового відновлення.

Виклад основного матеріалу. Білорусь досягла високих темпів економічного зростання в період, який закінчився з початком світової фінансової кризи, перш за все завдяки швидкому накопиченню основних фондів в результаті високого коефіцієнту інвестиції до ВВП. Загальний розмір ВВП об'єктивно менший за ВВП Росії, України та Казахстану, однак він дорівнює сукупному ВВП останніх країн СНД. В докризовий період за темпами зростання ВВП, Білорусь випереджувала і Росію, і Україну.

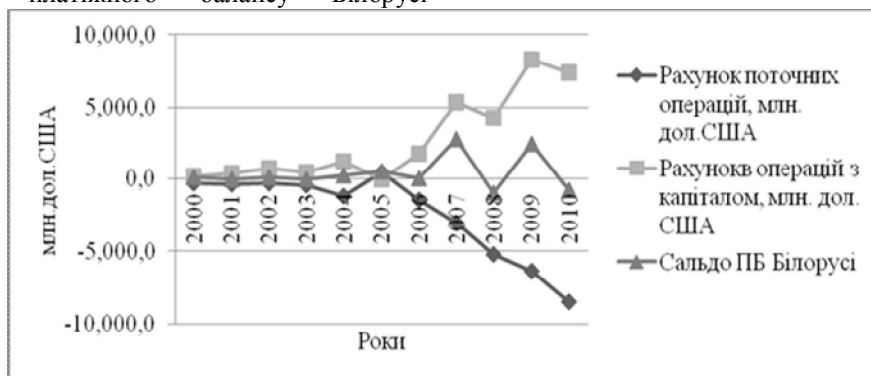

Рис. 1. Динаміка платіжного балансу Білорусі в період 2000-2010 рр.

Як видно з рис. 1 протягом останніх 10 років в Білорусі спостерігається дефіцит рахунку поточних операцій, що в першу чергу пов'язане з енергозалежністю країни і великими обсягами імпорту енергоносіїв з Росії. В той же час в період з 2000 по 2009 рр. цей дефіцит покривався позитивним сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій. Це свідчило про привабливість та відкритість економіки Білорусі та дозволяло країні акумулювати чисті іноземні збереження [1].

Однак з початком світової фінансово-економічної кризи в 2008 р. відбулося значне коливання рахунків платіжного балансу та в 2010 р. завдяки негативному загальному сальдо платіжного балансу країна почала втрачати золотовалютні резерви, що й надалі призвело до гострої валютної кризи.

Наприкінці березня 2011 року Білорусь опинилася в тяжкому валютному стані, який

істотно вплинув на національну економіку й відповідно на платіжний баланс країни. Для виходу з кризової ситуації уряд був змушений провести девальвацію національної валюти.

Цьому передували наступні економічні та фінансові індикатори:

- зростання ВВП в 2010 році становило 7,6% (у білоруських рублях), зростання промислового виробництва в 2010 році склав 11,3% [1];

- дефіцит торгового балансу в 2010 році склав 7,42 млрд. доларів (негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами в 2010 році збільшилася до 9,64 млрд. доларів проти 7,26 млрд. доларів в 2009 році);

- за даними фінансової статистики МВФ, дефіцит платіжного балансу поточних операцій Білорусі в 2010 році склав близько 16% ВВП, що було дуже високим показником;

- інфляція в 2010 році склала 9,9% ;

– золотовалютні резерви в 2010 році знизилися на 11% і на 1 січня 2011 року склали 5,03 млрд. доларів ;

– дефіцит бюджету в 2010 році склав 2,4% ВВП;

– валовий зовнішній борг Білорусі станом на 1 жовтня 2010 року становив 25,6 млрд. доларів [1].

Структури рахунку поточних операцій Білорусі свідчить про те, що негативне сальдо рахунку поточних операцій, в першу чергу,

пов'язане з негативним сальдо торговельного балансу.

В попередніх дослідженнях нами виявлена залежність зростання ціни на енергоносії з Росії та збільшення негативного сальдо у торгівлі товарами. Незважаючи на достатньо високий рівень виробництва в Білорусі, яка зберегла більшість підприємств з радянських часів, продукція має низьку конкурентоспроможність та експортується в більшості у Росію та країни СНД.

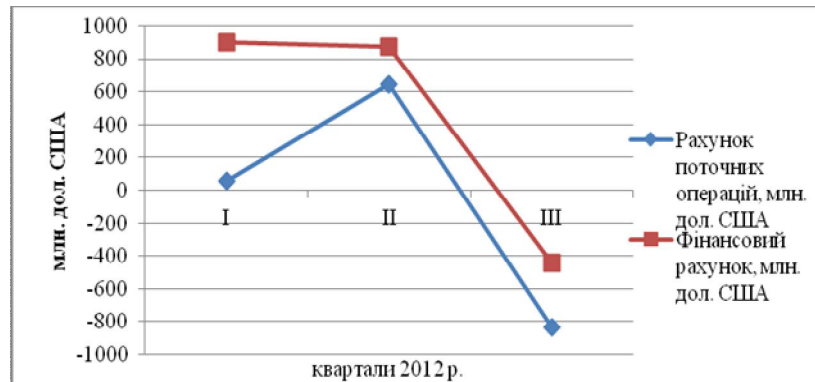

Рис. 2 Динаміка платіжного балансу Білорусі за 3 кв. 2012 р.

На момент написання статті були доступні лише дані за 3 квартали 2012 р. з платіжного балансу Білорусі. А в дисертаційній роботі нами були зроблені деякі прогнози та висновки, що підтвердили стан платіжного балансу країни з від'ємними значеннями як сальдо поточного рахунку, так і сальдо фінансового рахунку, що пояснюється тим, що період посткризового становлення характеризується скороченням доступу на ринки зовнішнього фінансування для внутрішніх інвестицій та підвищення вартості цих запозичень. Країна має більш ефективно використовувати кошти для укріплення потенціалу економічного зростання, оскільки Білорусь виділяє державні кошти на субсидії в доволі великому обсязі, однак існує резерв для їх скорочення та одночасно для забезпечення захисту найменш захищених верств населення. Країна витрачає на субсидії біля 14% ВВП.

Одним з основних напрямків, реалізація яких може сприяти поліпшенню структури платіжного балансу республіки, є збільшення експортного потенціалу. Білорусь стоїть перед кризою ліквідності та без двосторонньої допомоги з боку ЄврАзЕС і Росії дефіцит платіжного балансу не зможе бути профінансований. Однак фінансова допомога буде вимагати від уряду Білорусі дешевої приватизацію державних об'єктів господарювання для російського капіталу. З свого боку Росія розглядає можливість надати так званий «інтеграційний коефіцієнт» у формуванні цін на енергоносії для Білорусі.

Однак сьогодні білоруський уряд тримається інерційного сценарію, коли приватизація проводиться вибірково та лише для негайного покриття фінансових дисбалансів, замість підвищення ефективності національної економіки. Разом з тим, домінування державних підприємств, втручання держави в роботу приватного сектору суттєво гальмують процес економічного розвитку.

Для оптимізації механізмів регулювання платіжного балансу Білорусі слід провести низку фінансово-економічних заходів, а саме:

- в першу чергу потрібно повернути ринкове ціноутворення і вийти на єдиний валютний курс у відношенні для білоруського рубля;

- враховуючі низький рівень забезпеченості золотовалютними резервами, державні інтервенції на валютний ринок мають відбуватися лише у надзвичайних ситуаціях для згладжування валютних коливань;

- грошова маса в Білорусі на протязі останніх років зростала випереджаючими темпами і сьогодні назріла критична необхідність її скорочення і корегування з станом золотовалютних резервів. Видача кредитів білоруськими банками на 50% становлять кредити приватному сектору, що з часом перетворюється на кредитування імпорту. Тому обмеження зростання грошової маси має пріоритетне значення для економічної безпеки держави;

- з урахуванням постійного дисбалансу платіжного балансу Білорусі, уряд має піти на жорстку лімітацію державних соціальних програм, які в Білорусі традиційно мають високі темпи

зростання. Це, перш за все, обмеження зростання доходів населення. Як було зазначено в 2 розділі дисертаційного дослідження, на протязі останніх 5-7 років рівень імпорту в значній мірі перевищував експорт, що призводило до «вимивання» валюти з країни. В таких умовах підвищення рівня життя населення можливе лише тільки через збільшення продуктивності праці і ефективності всієї національної економіки.

- імпортоємність білоруської економіки настільки велика, що навіть девальвація не призвела до скорочення імпорту. Як один з варіантів обмеження емісії та стимулювання експорту, можна використати принцип валютного комітету (currency board), який означає, що обсяг грошей в має дорівнювати рівень золотовалютних резервів у центрального банку. Коли емісія національної валюти знаходиться в жорсткій залежності від золотовалютних резервів та починаються значні коливання на валютному ринку, відбувається процес обміну національної валюти на іноземну.

- при розгляді структури золотовалютних резервів можна відзначити значну частку золота, яку

уряд не продає, таким чином не може забезпечити грошову базу ліквідною валютою;

- намагання вирівняти ціни з партнерами по Митному союзу також негативно вплинуть на платіжний баланс країни, в такій ситуації слід використати процес інтеграції різних швидкостей та розписати інтеграційні дії на роки вперед.

Оцінки стану економіки України останнім часом мають багато інтерпретацій. З боку державних органів влади стан національного господарства оцінюється як бурхливе посткризове відновлення, ріст доходів бюджету та масштабних структурних реформах. З іншого боку, за оцінкою провідних вчених економістів є ризик другої хвилі фінансового кризи, девальвації національної валюти та банкрутстві банків.

За думкою В. Гейця в Україні підтвердилася теорія монетаризму, оскільки протягом останніх 10 років в країні відбувалася капіталізація економіки за рахунок її насичення монетарними коштами, що призвело до небувалого зростання цін на житло, землю, товари щоденного попиту [2].

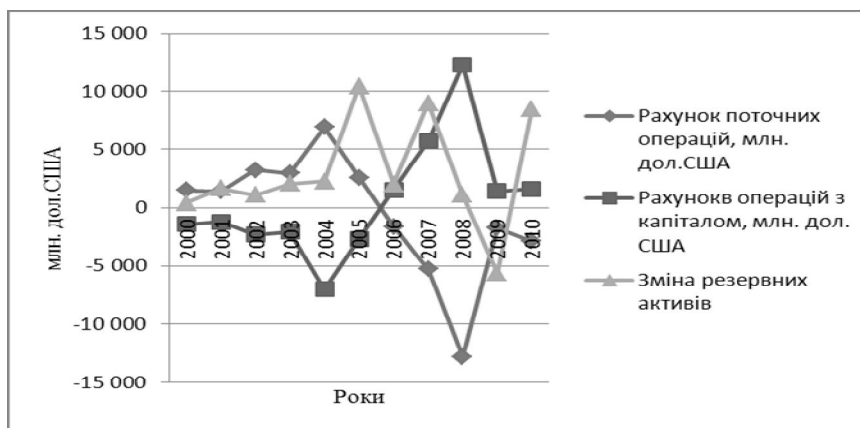

Рис. 3. Динаміка рахунків платіжного балансу України

З кінця 2005-початку 2006 р. в Україні склалася ситуація, коли імпорт почав регулярно перевищувати експорт, а недолік валютної виручки успішно покривався за рахунок припливу інвестицій і позикових грошей з-за кордону. Цей

притік був настільки суттєвим, що при негативному балансі експорту та імпорту, гривня була стабільною і зміцнювалась, а НБУ поповнював свої валютні резерви [3].

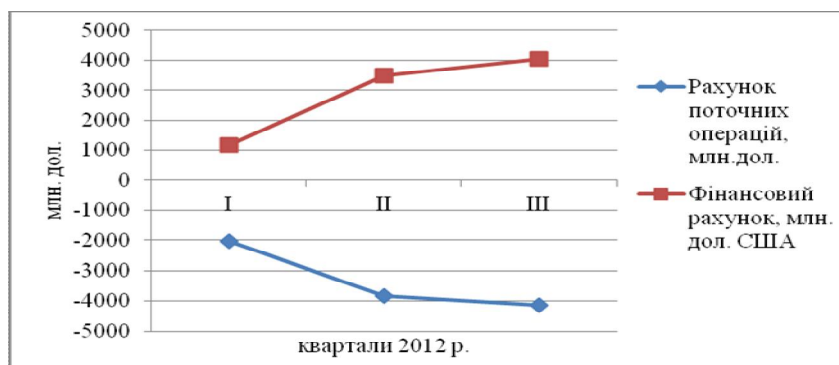

Рис. 4. Динаміка платіжного балансу України за 3 кв. 2012 р.

У 2012 році дефіцит зведеного платіжного балансу становив 4,2 млрд. дол. США (у 2011 році – 2,5 млрд. дол. США). Зростання дефіциту платіжного балансу України в 2013 р., на нашу думку, прискориться.

Позначилося насамперед зниження експорту українського металу, який становить лівову частку експортної продукції. Але в той час як експорт металу падав, імпорт газу, а особливо нафтопродуктів, зростав. У результаті зростання дефіциту зовнішньої торгівлі – це цілком логічна закономірність. Частково ситуацію поліпшило зростання експорту української с/г продукції, але щоб радикально переламати цей процес, потрібно радикально згортати металургійний бізнес і перекваліфікуватися на продовольчий.

Населення купило валюти на 8,7 млрд. дол. США (що за методологією МВФ є від'ємним значенням)

Згідно з даними платіжного балансу, за підсумками десяти місяців 2012 року профіцит за фінансовим рахунком становив 8,2 млрд. дол. Солідна сума, але явно недостатня, щоб перекрити дефіцит за поточним рахунком. Хоча все відносно. В Україні фінансовий рахунок має свою особливість, яка характерніша багато в чому для економіки України, ніж для економіки Польщі, Чехії або Румунії. Баланс фінансового рахунку платіжного балансу України як більшості країн світу складається з припливу прямих інвестицій і сальдо боргових операцій. Але при цьому, на відміну від інших країн, у нас ще є один дуже суттєвий розділ – мінус приросту готівкової валюти позабанківського сектора. За підсумками 2012 р. з банківської системи на ринок готівкової валюти пішло 8,7 млрд. дол.

З точки зору власників готівкової валюти збільшення готівки поза банківським сектором не можна вважати втраченою валютою, адже вона продовжує обертатися в Україні. Але правила платіжного балансу єдині для всіх країн, і згідно з усіма світовими правилами обліку обігу валюти, результат валюти з банків віднімається з платіжного балансу.

Зменшення попиту на валюту український уряд розглядає через введення збору на обмін таких цінностей, а також через підвищення цін на послуги ЖКГ.

Ключові заходи, які мають бути передбачені урядом України для досягнення рівноваги платіжного балансу:

1. Бюджетно-податкова політика має повернути державні фінанси до сталого рівня:

- розробити план консолідації податково-бюджетного сектору;

- за допомогою корегуючих заходів та введення структурних реформ скоротити загальний показник дефіциту (що включає дефіцит сектору

загальнодержавного управління та дефіцит НАК «Нафтогаз»);

- закінчити реформу пенсійної системи;
- обмежувати швидке зростання фонду оплати праці у державному секторі.

2. Монетарна і валютно-курсова політика:

- утримати рівень базової інфляції в межах однозначних показників та подальше зниження загального ІСЦ до рівня не вище 5% у середньостроковій перспективі;

- посилити незалежність та підзвітність НБУ;

- покращити функціонування валютного ринку.

Реформи, що сприяють зростанню, мають скоротити участь держави в економіці та залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій, що слугуватимуть джерелом цього зростання, зокрема слід провести заходи у таких напрямках:

- державні закупівлі – введений в дію новий

Закон про державні закупівлі;

- дерегуляція та інвестиції;

- соціальний захист.

Враховуючи транзитивний характер економіки України і Білорусі, слід надати фундаментальній ролі національним особливостям країн, одним з яких є високій рівень доларизації економіки, який спостерігається в майже всіх постсоціалістичних країнах. Це призводить до високої залежності монетарної складової економіки країни від коливання валютних курсів на світових ринках та економічної ситуації країн ЄС та США. Практика штучного утримання курсу національної валюти веде до небезпеки девальвації національної валюти та до вагомого дисбалансу в платіжному балансі країни. Однак в той же час, відкритість фінансових ринків передбачає надання міжнародних кредитів для покриття дефіциту платіжного балансу [4,6].

Висновки. Виходячи з проведеного аналізу в статті та раніше отриманих результатів можна зробити наступні висновки:

- враховуючи різні масштаби економік України і Білорусі, ми можемо говорити, що країнам властива певна схожість в динаміці макроекономічних показників;

- країни в значній мірі залежать від зовнішніх запозичень для покриття дефіцитів державних бюджетів;

- схожа динаміка зростання зовнішнього боргу;

- країнам властивий дисбаланс зовнішньої торгівлі, коли імпорт традиційно перевищує експорт, що пов'язане зі значною залежністю від імпорту енергоносіїв з Росії;

- експортна орієнтація національних економік має слабку диверсифікацію;

- зростання ВВП протягом 2004-2008 рр. мав першочерговий пріоритет над макроекономічною стабільністю;

- девальвація залишається основним макроекономічним інструментом для регулювання платіжного балансу;

- Україна та Білорусь значно постраждали від наслідків світової фінансової кризи 2008-2011 рр. Українська економіка перша зазнала значних збитків, Білорусь тільки наприкінці 2010 р. зіткнулася з фінансовими проблемами.

В теперішній час Україна і Білорусь знаходяться в періоді реструктуризації національних економік, що супроводжується значними зрушеннями в рівні ефективності різних секторів національного господарства. Найбільш це проявляється у зовнішньоторговельній сфері, де можна спостерігати значу різницю у рівнях рентабельності секторів економіки, які працюють на експорт і імпорт.

Враховуючи високу залежність країн від імпорту енергоносіїв з Росії, то, на нашу думку, головним вектором співпраці має стати енергетика. Разом з тим варто відзначити, що сукупний потенціал України та Білорусі в політичній, економічній сферах та в сфері безпеки є достатньо потужною, а реалізація можливостей - низька, перш за все через небажання держав пожертвувати національним егоїзмом на користь визначення спільних інтересів та формування умов для їх просування. Взаємодія між

країнами може стимулювати подолання загальних проблем регіону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Годовые данные. Национальный статистический комитет Республики Беларусь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/main.php> (15.01.2013). – Назва з екрану.

2. Геєць В.М. Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення [Текст]: науково-аналіт. доповідь / В. М. Геєць — К.: НАН України; Інститут економіки та прогнозування, 2009. – 159с.

3. Статистика платіжного балансу. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://bank.gov.ua/Statist/index_PB.htm (15.01.2013). – Назва з екрану

4. Журавльов О.В. Флуктуація валютного курсу та стан платіжного балансу (на прикладі України і Білорусі) [Текст] / О.В. Журавльов // Зовнішня торгівля: право та економіка: Науковий журнал – 2011. №3-4 (56-57). – С. 89-94.

5. Журавльов О.В. Платіжний баланс та циклічність розвитку кризових сценаріїв [Текст] / О.В. Журавльов // Бюлетень міжнародного Нобелівського економічного форуму (м. Дніпропетровськ) – 2010. - № 1(3) – С.107-118

Анотація. В статье рассмотрены основные тенденции флуктуаций платежных балансов в Украине и Беларуси. Определены причины диспропорций статей платежных балансов стран. Предложены пути выравнивания платежного баланса с учетом характера национальных экономик в Украине и Беларуси.

Ключевые слова: платежный баланс, макроэкономическое равновесие, дефицит, валютный курс, зависимость от внешних факторов.

Summary. The paper reviews the major trends in the balance of payments fluctuations in Ukraine and Belarus. The identified causes of disparities articles balance of payments are outlined. Suggested ways of leveling the balance of payments in the frame of the nature of the national economies in Ukraine and Belarus.

Keywords: balance of payments, macroeconomic balance, deficit, exchange rate, dependence on external factors.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Чебанова Н.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.*

УДК 336.71

ТЕНДЕНЦІ РОЗДРІБНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНИ

*Калініченко Л.Л., к.е.н., доцент,
Брунько О.О., магістр (УкрДАЗТ)*

В статті розглянуті теоретичні засади функціонування сучасного ринку роздрібних банківських послуг, виявленні головні особливості його розвитку та особливості політики вітчизняних банків щодо надання банківських послуг населенню в сучасних економічних умовах.

Ключові слова: банківська послуга, ринок банківських послуг, ринок роздрібних банківських послуг, кредитні послуги, депозитні послуги.